

Резюме:

Незалежний правовий аналіз
порушення Російською
Федерацією Конвенції про
геноцид в Україні та обов'язку
запобігти

ТРАВЕНЬ 2022

Передмова

Цей звіт є першим, в якому розглядається одне з найбільш спірних і значущих питань російського вторгнення в Україну: чи має ця війна характеристики геноциду. Оскільки бойові дії ще продовжуються, сучасні інструменти дозволяють зробити ключовим вивчення цього питання та встановлення істини.

Оскільки слово геноцид так часто використовується – і так само часто оспорується – допускати вільність інтерпретації у його визначенні є недоцільним. Абсолютно необхідним є чітке врахування фактів з використанням можливостей сучасних методів розслідування та за допомогою правового аналізу, що базується на застосовному праві.

Це проект Інституту «New Lines» та Центру Рауля Валленберга, які об'єднали три групи експертів для оцінки цього предмету. До них належать: команда вчених-правознавців і експертів з питання геноциду, група дослідників, які опрацьовували інформацію з відкритих джерел, а також група лінгвістів, які змогли скористатися широким переліком першоджерел, що уже стали доступними внаслідок цієї війни – перехоплені повідомлення і свідчення.

Інститут «New Lines» та Центр Рауля Валленберга провели значну роботу щодо вивчення геноцидів рохінджа та уйгурів, зокрема підготували перший звіт, який засвідчив факт геноциду у Сіньцзяні у розумінні Конвенції про геноцид 1948 року.

Ми дійшли до висновку, що Росія як держава несе відповідальність за порушення Статті II та Статті III (с) Конвенції про геноцид, якої вона зобов'язана дотримуватись. Ми також зробили висновок, що існує, безсумнівно, дуже серйозний ризик геноциду, що тягне за собою обов'язок держав запобігати йому відповідно до Статті I Конвенції про геноцид.

Це перший звіт такого роду, але не останнє висловлювання на цю тему. Ми сподіваємось, що після нього будуть й інші.

Доктор Азім Ібрагім
Директор зі спеціальних ініціатив
Інститут стратегії та політики «New Lines»
Вашингтон, США

Резюме

У цьому звіті наводяться незалежне дослідження порушення Росією Конвенції про геноцид під час вторгнення в Україну, яке встановило:

- 1) достатні підстави для висновку, що Росія несе відповідальність за (і) пряме та публічне підбурювання до вчинення геноциду та (ii) за геноцид з наміром знищити частину української національної групи; і
- 2) наявність серйозного ризику геноциду в Україні, що призводить до виникнення правового обов'язку усіх Держав запобігати геноциду.

I. Захищена група. Українська національна група визнається на національному й міжнародному рівнях, а також Росією в офіційних міждержавних відносинах. Отже, ця група є захищеною Конвенцією про геноцид.

II. Incitement to Genocide. Відповідно до Статті III (c) Конвенції про геноцид, пряме та публічне підбурювання до скоєння геноциду є окремим злочином, незалежно від того, чи призведе воно до геноциду.

III. Підбурювання до геноциду, зорганізоване Росією як Державою.

- a) **Заперечення існування української ідентичності.** Російські високопосадовці та коментатори державних ЗМІ неодноразово заперечували існування окремої української ідентичності, маючи на увазі, що ті, хто ідентифікують себе як українці, загрожують єдності Росії або потурають нацизму, і тому заслуговують на покарання. Заперечення існування захищених груп є конкретним індикатором геноциду, відповідно до критеріїв ООН щодо оцінки ризику масових звірств.
- b) **Звинувачення у дзеркалі.** «Звинувачення у дзеркалі» є найпотужнішою історично повторюваною формою підбурювання, коли зловмисник звинувачує цільову групу в плануванні тих звірств, які він сам має намір скоїти, зображуючи таргетовану групу як екзистенційну загрозу, а насильство над нею – самозахистом та необхідністю. Президент Путін та російські посадовці звинуватили Україну у скоєнні геноциду або винищенні цивільного населення на контрольованих російськими сепаратистами територіях як привід для вторгнення в Україну.
- c) **«Денацифікація» та дегуманізація.** Російські посадовці та державні ЗМІ неодноразово посилаються на «денацифікацію» як одну з головних цілей вторгнення і багатослівно описують українців як недолюдей («зазомбовані», «зі звірською натурою», «підпорядковані»), хворих чи заражених («сволота», «скверна», «розлад»), або як екзистенційні загрози та втілення зла («нацизм», «Гітлерюгенд», «Третій Рейх»). Ця риторика застосовується, щоб зобразити значну частину чи ціле покоління українців як нацистів і смертельних ворогів, перетворюючи їх на легітимну чи необхідну мішень для знищення.
- d) **Конструювання екзистенційної загрози в особі українців.** У російському контексті організована державою кампанія з підбурювання відверто пов'язує нинішнє вторгнення з екзистенційною війною Радянського Союзу з нацистською Німеччиною – посилюючи вплив пропаганди на російську аудиторію з метою скоєння або схвалення масових звірств. Дмитро Медведєв, чинний заступник голови Ради безпеки Росії, 5-го квітня 2022 опублікував: «перетворившись на Третій Рейх... Україну спіткає та ж доля... на яку вона заслуговує! Ці завдання не виконуються миттєво. І вони будуть вирішуватись не тільки на полі бою». За день до Дня Перемоги, відомого як найважливіше

національне свято, яке широко відзначається в Росії на честь перемоги над нацистською Німеччиною, Президент Путін надіслав російським сепаратистам на сході України телеграму, що росіяни борються «за звільнення рідної землі від нацистської скверни», клянучись, що «перемога буде наша, як і в 1945 році». Російська православна церква публічно підтвердила історичну паралель і високо оцінила боротьбу Росії з нацистами.

- e) **Підготовка російської аудиторії до скоєння чи схвалення звірств.** Кремль заперечує звірства, скоєні його силами, і винагороджує солдатів, підозрюваних у масових вбивствах в Україні, даючи солдатам можливість скоювати, а російській громадськості схвалювати подальші звірства. Кремль здатний безпосередньо підбурювати громадськість, направляючи та посилюючи свою пропаганду через контрольоване медіа-середовище і жорстку військову цензуру. Усі рупори пропагандистського підбурювання є впливовими політичними, релігійними діячами та представниками державних ЗМІ, включно з Президентом Путіним. З'являється все більше доказів внутрішнього прийняття державної пропагандистської кампанії російськими солдатами, які реагують на неї, повторюючи її меседжі під час скоєння звірств. Повідомлені твердження солдатів серед іншого включають: погрози звалтувати «кожну нацистську хвойду», «полювання на нацистів», «ми звільнимо вас від нацистів», «ми тут, аби очистити вас від бруду» (після публічної страти).

IV. Наміри геноциду. Що відрізняє геноцид від інших злочинів, так це «намір знищити [захищену групу], як таку, повністю чи частково». Цей намір може вважатися діянням Держави у випадку доказів існування загального плану (отриманих з офіційних заяв, документів або політики), або може бути визначений із схематичного характеру звірств, спрямованих проти захищеної групи. П'ять актів геноциду – вбивство, заподіяння серйозної шкоди, умисне створення умов життя, розрахованих на фізичне знищення, вжиття заходів із запобігання народженню та насильницька передача дітей до іншої групи – також можуть вказувати на наміри геноциду, якщо розглядати їх у сукупності.

- a) **План геноциду.** «Загальний план» знищити частину української національної групи може бути продемонстрований підбурюванням до геноциду, що стимулює нинішнє вторгнення, або разючою схематичністю та методами звірств, що вказують на воєнну стратегію.

V. Геноцидна модель знищення, спрямована на українців.

- a) **Масові вбивства.** Російські війська збирали цивільних громадян України для масових розстрілів на окупованій території, з використанням типових методів вбивства: зв'язані руки, катування, страта вистрілом у голову з близької відстані. Ретельно задокументована розправа в Бучі може вказувати на послідовну тактику, яку застосовують російські війська у наразі недоступних окупованих регіонах. Кількість братських могил у підконтрольних Росії районах швидко збільшується, як задокументували слідчі та супутникові знімки, хоча повний масштаб вбивств не буде відомий, доки не буде отримано доступ до зон, контрольованих російськими силами.
- b) **Умисні напади на укриття, шляхи евакуації та гуманітарні коридори.** Російські війська систематично та прицільно атакують укриття та шляхи евакуації, що, схоже, є частиною воєнної стратегії, вбиваючи цивільних жителів на територіях під облогою або там, де ведуться бойові дії.

- c) **Невибіркове бомбардування житлових районів.** Російські війська широко застосовують невибіркову по своїй суті зброю широкого радіусу дії або касетні боеприпаси, націлюючись на густонаселені райони у щонайменше восьми областях України.
- d) **Російські воєнні облоги: умисне та систематичне створення умов, що загрожують життю.** Невпинно обстрілюючи українців на окупованих територіях, як зсередини, так і з-за меж країни, російські війська одночасно й свідомо створюють умови життя, розраховані на фізичне знищення.
- i. **Знищення критичної інфраструктури.** У містах під облогою російські збройні сили діють за схожою жорстокою моделлю, спершу завдаючи ударів по джерелах водопостачання, електроенергії та зв'язку, а потім націлюючись на медичні установи, зерносклади та центри дистрибуції гуманітарної допомоги, що вказує на військову стратегію та політику навмисного створення смертельних умов для українців. Ці скоординовані дії російських військових, спрямовані на позбавлення українських цивільних предметів першої необхідності та тримання їх у цих нищівних умовах, демонструють, що облоги розраховані на фізичне знищення. Станом на 15 квітня 1,4 мільйона людей на сході України, які постраждали від конфлікту, не мають жодного доступу до чистої питної води, а ще 4,6 мільйона людей не мають належного доступу до води.
 - ii. **Атаки на систему охорони здоров'я.** Станом на 25 травня Всесвітня організація охорони здоров'я задокументувала 248 атак на систему охорони здоров'я України. Послідовні та умисні напади російських військ на пологові будинки особливо чітко вказують на наміри геноциду, в якості чотирьох з п'яти актів геноциду: вбивство або завдання серйозної шкоди, погіршення умов, що загрожують життю, та запобігання безпечним пологам українських жінок.
 - iii. **Знищення та вилучення предметів першої необхідності, гуманітарної допомоги та зерна.** Російські війська знищили та захопили величезні запаси зерна, включно з експропріацією сотень тисяч тон в Росію, а також неодноразово блокували чи захоплювали гуманітарну допомогу, або робітників, які повинні були евакуювати цивільних українців, таким чином використовуючи голод як засіб війни.
 - iv. **Інші місця з небезпечними для життя умовами.** Російські війська утримують українців й в інших місцях, де вони позбавлені предметів першої необхідності, що іноді призводить до більш негайної смерті через задуху або голод.
- e) **Згвалтування та сексуальне насильство.** Масштаби повідомлень про сексуальне насильство та згвалтування на окупованих Росією територіях свідчать про повсюдність та систематичність дій російських військ, включно з груповими згвалтуваннями, згвалтуваннями батьків у присутності дітей і навпаки та сексуальне рабство. Згвалтування та сексуальне насильство можуть являти собою численні акти геноциду, включаючи заходи з запобігання народженню, і спричиняти добре вивчену довгострокову фізичну та біологічну шкоду. Масштаби сексуального насильства в цій війні стануть відомі тільки з часом, хоча, ймовірно, ніколи не будуть з'ясовані цілком.
- f) **Насильницьке переміщення українців.** Росія повідомила про переселення понад мільйона людей з України до Росії від початку вторгнення, у тому числі

понад 180 000 дітей. Біженці та посадовці повідомляють, що їх переміщували силою або під загрозою застосування сили. За словами українських посадовців до російського законодавства вносяться зміни, щоб пришвидшити процес усиновлення дітей з Донбасу, у той час як примусово відправлені до Росії українські діти змушені відвідувати заняття російською мовою. Насильницьке переміщення українських дітей до Росії є актом геноциду згідно зі Статтею II(е) Конвенції про геноцид.

- VI. Намір знищити українську національну групу частково.** Намір знищити групу «частково» визначається не лише кількістю українських втрат, яка значно занижена. Масштаб спрямованих проти українців звірств слід оцінювати з точки зору території операцій або контролю Росії. Під час відступу з окупованих регіонів російські війська залишили після себе цілу низку слідів концентрованого фізичного знищення, включно з масовими розстрілами з близької відстані, катуванням, руйнуванням критичної інфраструктури, зґвалтуванням та сексуальним насильством. Вибіркове переслідування українських лідерів чи активістів з викраденнями і вбивствами є ще одним свідченням наміру частково знищити національну українську групу, оскільки ці особи репрезентують групу або є критичними для її виживання.
- VII. Обов'язок запобігати геноциду.** На Держави покладається правове зобов'язання запобігати геноциду за межами своїх кордонів, одразу як серйозна загроза геноциду стає їм відомою – цей поріг є чітко встановлений в цьому звіті, а отже Держави тепер не можуть заперечувати знання про нього. Конвенція про геноцид покладає на Держави мінімальне правове зобов'язання вживати належних дій, щоб сприяти запобіганню геноциду та захисту вразливого населення України від неминучої загрози геноциду.